

VLIV Hnutí SPIRITUÁLŮ NA RANÉ FÁZE KAPUCÍNSKÉ REFORMY

Přednáška dne 11. února 2017

na Institutu františkánských studií (IFS) v Praze

(Krypta kostela sv. Bartoloměje, Praha 1, Bartolomějská ulice)

v rámci 1. ročníku tříletého formačního programu

První frakce v Řádu

- ▶ **1230**: generální kapitula v Assisi – vznik komise pro otázku papežského výkladu františkánské Řehole (*rozsah závaznosti evangelia, závaznost Františkovy Závěti [otázka studií v Řádu, jednatele dobrodinců]*)
- ▶ **Řehoř IX.:** *Quo elongati* (1230) = *Magna charta přizpůsobení potřebám Církve*,
Mikuláš III.: *Exiit qui seminat* (1274): *usus moderatus*; (umírněné užívání)
Klement V.: *Exivi de paradiso* (1312) = *usus arctus / pauper* (vynucené/chudé užívání)
- ▶ Rozštěpení Řádu na **Komunitu** + **Horlivce** (*zelanti*) + **Uvolněné** (*laxisti*)
- ▶ **1274** první historická zmínka o hnutí **Spirituálů**
(**Angelo Clareno:** *Arbor vitae Crucifixae Iesu*, (Strom Ježíšova ukřižovaného života)
Ubertino z Casale: *Expositio Regulae*, (Výklad františkánské Řehole)
Jan Olivi: *Postilla in Apocalypsim*) (Komentář na Apokalypsu sv. Jana) inspirací bylo dílo:
Hugha z Digne [† 1255]: *De finibus paupertatis* (O cílech chudoby)
Jana z Parmy [† 1289], (celkové působení)
Gerard z Borgo S. Donnino: *Introductorius in Evangelium aeternum*; (Úvod do věč. ev.)
Konrád z Offidy: *Verba Fratris Conradi* (Slova bratra Konráda)

Hlavní body nauky Spirituálů

- Povinnost zachovávat celé Evangelium mocí slibu
- Františkánskou řeholi zachovávat doslovně, bez pozdějších dodatků a výkladů reagujících na okolnosti, o nichž se Řehole nezmiňuje, nebo je řeší jen velmi obecně.
- Bratři jsou povinni zachovávat Závěť sv. Františka jako autoritativní výklad Řehole.
- Závaznou směrnicí jsou také všechny známé skutky a výroky sv. Františka. Ty mají přednost před názorem generálního ministra, generální kapituly i Svatého stolce.
- Je nutno vzdát se všech výsad a dispensí uvolňujících od závazků Řehole.

Problémy spojené s naukou Spirituálů

- ▶ sektářské myšlení silně ovlivněné **joachimismem** Joachima z Fiore (1135-1202):
  - éra Boha Otce = židovství a etika Starého zákona; zákonictví, poslušnost
  - éra Boha Syna = křesťanství a etika Nového zákona; Církev, hierarchie, Řády
  - éra Boha Ducha svatého = společnost duchovních lidí, Spirituálů, řád lásky
- ▶ 3. období mělo začít r. 1260, tedy krátce po vzniku františkánů a dominikánů.
- ▶ 1260: Narbonnské konstituce: pokus o kompromis mezi Spirituály a Komunitou
- ▶ odmítání a démonizování jakýchkoli světských i církevních autorit
- ▶ radikální poustevnický způsob života na samé hranici lidských možností
- ▶ separatismus v rámci františkánského Řádu
- ▶ odmítání scholastických studií v Řádu
- ▶ štvavé útoky na legitimitu volby papežů zvolených po odstoupení papeže Celestýna V. (VII. 1294-XII. 1294);
  - nejprve Bonifáce VIII. (1235-1303) a po něm Benedikta XI. označovaných za apokalyptické šelmy.
  - Později napadali i Řehoře I. a Mikuláše III., kteří na žádost Řádu sepsali výklad františkánské Řehole.

Hlavní body nauky raných kapucínů

- Zachovávat Evangelium způsobem, jaký předepsal sv. František
  - Zachovávat Řeholi v doslovném smyslu (bez vysvětlivek a vsuvek)
  - Považovat za závaznou i Závěť sv. Františka
  - V praktickém životě se řídit také podle známých slov a činů sv. Františka
  - Generální kapitula se jménem Řádu zřídka všech výsad a výjimek, tíhnoucích k uvolnění Řehole, zvl. pak vynětí z pravomocí místního ordináře.
- - - ALE!
- Redaktoři prvních Konstitucí se výslovně odvolávají na papežská prohlášení Mikuláše III. a Klementa V., která přijímají jako výkladovou normu pro Řeholi. (proto je třeba chápat závaznost Evangelia ve smyslu těchto výkladů, tj. doslovně závazné je pouze to z Evangelia, co je výslovně v Řeholi citováno, ostatní jen inspirací, avšak se zřetelem na názory a postoje sv. Františka).
  - Chybí jakýkoli odkaz na joachimistický blud
  - První kronikáři se překvapivě na Závěť odvolávají jen velmi zřídka.

Klíčové prvky raného charismatu

- 1. Rovnost v právech a povinnostech** mezi kněžími a bratry laiky (Rafael z Fossombrone ctěn jako spoluzakladatel, b. Bernard z Offidy od 1529 kvardiánem ve Folignu a 1536 delegátem na generální kapitule. Bonifác z Ascoli magistrem noviců, mezi nimiž byl i slavný sv. Felix z Cantalice).
- 2. Úsilí o kontemplativní modlitbu** a skrytý život. Pramenem moudrosti je rozjímavá modlitba, proto pro „vlažné“ byly jako minimum stanoveny dvě hodiny rozjímání denně.
- 3. Služba nemocným**, zvl. nemocným morem.
- 4. Extrémní chudoba příbytků:** neomítnuté zdi, neotesané trámy, absence kleneb, ozdob, jemných truhlářských prací..., dveře jen asi 100cm, stěny z rákosí spleené kličem, absence cenností (povolen jen obrázek nebo soška na téma umučení Páně apod.).
- 5. Místo postele jen hrubá prkna**, pouze nemocným povoleny slamníky.
- 6. Zásoby jídla na dva až tři dny**, jen na odlehlých místech na týden.
- 7. Omezení počtu řeholníků v klášteře** z důvodů obživy na 6-7 a ve velkých městech na 10-12.
- 8. Omezení velikosti kostelů** na asi 50 lidí. Raději měli kázat v cizích kostelích. Kostely měly být bez věže a s jen maličkým zvonkem.
- 9. Schopní kazatelé neměli zahálet.** Kázat měli nejen v době postní, ale i o svátcích a významných dnech. Neměly se ale kázat filozofické úvahy a chvalořeči, nýbrž **výklad evangelia a povzbuzení k ctnostnému životu.**

Předstupně kapucínské reformy

- ▶ **Jan z Valle** (OFM: 1325-1351): úspěšné poustevnické hnutí laiků v Umbrii, které však za jeho následníka Gentile ze Spoleta přešlo do opozice vůči oficiálním strukturám Církve a kvůli inklinaci k luteránství muselo být v rámci katolické církve potlačeno.
- ▶ **Paoluccio Trinci** (OFM: 1324-1390): Úspěšný pokračovatel tradic Jana z Valle. Vyhnul se snahám o separatismus, varoval se podezřelých styků s bludařskými Fraticelli, neoblékal odlišný hábit. Až do jeho smrti byla tato reforma velmi úspěšná a rozrostla se až na 35 pousteven a 200 řeholníků. Hnutí přerostlo i do Francie a Španělska. Rostoucí příliv kněží do této reformy však učinil dosavadní způsob života neudržitelný kvůli nutnosti studovat a kázat, což vedlo k odklonu od poustevnictví.

významní světci z observantské reformy: **sv. Bernardin Sienský, sv. Jan Kapistrán, bl. Albert ze Sartena, bl. Jakub z Marky.**

- ▶ **Capuccianti** ve Španělsku (Granada od 1492): Řehole a evangelní život bez vsuvek, odmítání dispensí, privilegií a exempcí, dlouhý vous, chůze bosky, dlouhá kapuce a dvojbarevný hábit.
- ▶ Význ. reformy OFM: **1368 zoccolanti** (dřeváčníci ↑), **1412 Koletáni, Discalceati (Alkantaríni) 1496** v Granadě.

V rámci odstranění trojpapežství sjednoceny na Kostnickém koncilu (1414-1418) i reformy františkánů: ***Fratres Regularis Observantiae***

Významné prameny pro studium života raných kapucínů

- ▶ Kronikář **Mario z Mercata Saracena** (kapucín 1540-1581): Více než polovinu svého života v kapucínské Reformě byl představeným ve významných funkcích. Z titulu funkce nebo na základě volby se účastnil téměř všech generálních kapitul své doby. 1567-1573 byl nejvyšším představeným kapucínů (gen. vikář). Čtyřikrát byl členem generální rady. Poslední léta života byl novicmistrem. Významné jsou jeho tři »*Relationes de origine Ordinis Minorum Capuccinorum*« (Zprávy o vzniku Řádu).
- ▶ Kronikář **Bernardin z Colpetrazza** (kapucín 1534-1594): Blízce poznal Bernardina z Asti, Františka z Jesi, Bernardina z Montolma a téměř všechny vynikající kapucíny prvních let. Vystřídal 24 komunit. Byl svědkem klíčových událostí Reformy. Často byl místní představený, jednou provinciál. Svou třídílnou »*Historia Ordinis Fratrum Minorum Capuccinorum*« (Dějiny Řádu...) napsal roku 1584 po 50 letech života v Kongregaci.
- ▶ Kronikář **Matěj [Mattia] ze Salò** (kapucín 1552-1611): Již před vstupem známý jako duchovní spisovatel, ceněná osobnost druhé generace kapucínů, šířitel 40hodinové pobožnosti. Významná je jeho předmluva k vydání promluv sv. Bonaventury (1558), dále kniha »*Pratica dell'orazione mentale*« (O praktikování vnitřní modlitby), zvláště pak »*Historia capuccina*« (Dějiny kapucínů) (1588).

Postoje kronikářů k myšlenkám Spirituálů

- **Mario z M.S.:** vyniká úzkostlivou snahou o objektivnost.
  - Ačkoli byl důsledný a pečlivý v zachovávání Řehole a Konstitucí, nepodstupoval dodatečné posty a jiné tělesné kajícnosti, tak ceněné v prvních desetiletích.
  - Jako představený byl liknavý trestat porušování disciplíny.
  - Právě za jeho generalátu dostali bratři dovolení opustit odlehlé fraternity a bydlet v domech poblíž měst a osad.
  - Byl tedy umírněný v aplikaci prvotní strohosti a ochotný dovolit rozumné přizpůsobení původního ideálu. Proto byl opakovaně volen do funkce představeného.
  - Je naprosto neutrální a **nevšímavý** vůči tzv. **prorockým důkazům** kapucínů jako vyvolených. Zcela u něj postrádáme teologii Spirituálů.
  - Důkazem pravosti Reformy mu jsou příklady hrdinských ctností prvních kapucínů.
- **Bernardin z C.:** vyhýbá se fanatismu a exaltaci.
  - Zmiňuje spis ***Dějiny sedmi soužení*** při líčení sporů mezi Horlivci a Komunitou
  - Vyjadřuje srdečné **sympatie k Horlivcům i Spirituálům**, které považuje za mučedníky věrnosti františkánské Řeholi. Chválí Ubertina a Angela.
  - Jeho **pojímání Řádu** je však na rozdíl od Spirituálů veskrze **optimistické**.
  - **Cituje historická fakta ve prospěch kapucínů, ale neřekne, že se prorocství na nich naplnila.**
- **Matěj ze S.:** Hlouběji ovlivněn programem Spirituálů.
  - **Kapucínská Reforma je dle něj konečným plodem Božího plánu s františkánským Řádem.**
  - Výslovně **cituje argumenty joachimistických prorocství**. Řehole dle něj zahrnuje celé Evangelium, varuje se však mluvit o povinnostech (odvolává se na instrukce buly *Exivi de Paradiso*).
  - Odvolává se na úspěchy a růst kapucínů v době katolické protireformace.
  - **V jeho osobním životě však není ani stopa po neústupnosti Spirituálů** i když v obecných rysech byl jejich upřímným následovníkem.

Závěrem

- *Rané fáze kapucínské reformy byly ovlivněny Spirituály 1) díky naukám, které díky Spirituálům získaly velký význam. 2) skrze tendence typické pro Spirituály.*
- *Zákl. principy Reformy, tj. důraz na evangelní život, doslovné zachovávání Řehole, přísná věrnost úmyslům sv. Františka, poslušnost normám Závěti, a odmítání uvolňujících papežských prohlášení; tyto zásady byly známe nezávisle na Spirituálech, a byly přijímány bez jejich bludů a extrémů.*
- *Mnozí z kapucínů byli silně ovlivněni příkladem Spirituálů, avšak přijetí uvedených principů nelze nazývat vlivem Spirituálů ve vlastním slova smyslu.*
- *Vliv Spirituálů je zřejmý v rozvíjení prorocství. Je však odstupňovaný. U Maria z M.S. nenajdeme žádnou zmínku o kapucínech, jako prorokované reformě, u Bernardina z C. je rostoucí úcta k prorocství, zvl. poté, co začaly krutější útrapy Řádu. Matěj ze S. je apologetou nejen pro prorocství, ale přímo pro celý program Spirituálů. Tito tři však byli současníci, a svými spisy nebo alespoň životem popírají vážnost přisuzovanou prorocství, i když jsou svědky, že se o nich vášnivě diskutovalo.*
- *Na rozdíl od Spirituálů je pro kapucíny typická věrnost papeži, a absence horečnatých vytržení.*
- *Kapucíni zpočátku převzali nedůvěru k organizovaným studiím v Řádu a navzdory textu Konstitucí z roku 1535 se až do Tridentského koncilu úporně bránili zavedení scholastických studií. Pak však plně přijali závěry koncilu, které co do zákonných norem o 30 let předběhli.*
- *Nic z původního kapucínskému programu, jakkoli to bylo s láskou hýčkáno, nemohlo stát v cestě naprostému podřízení Svatému stolci a katolické hierarchii.*
- *Vliv Spirituálů byl omezen na přehnaný důraz na poustevnický život, kult prorocství a určitý odpor vůči scholastickým studiím (uznávali však patristická a pozitivně biblická studia). Ve všech ostatních ohledech byl jejich způsob myšlení v přímém protikladu ke Spirituálům.*

Otázky k zamyšlení pro zkoušku

- Sepište, prosím krátkou esej (asi 4 str. A4) o praktických řešeních přístupu prvních kapucínů k dědictví Spirituálů.
- Můžete se pokusit zasadit celou problematiku do kontextu dění doby, zvláště pak do dění ve františkánském (a případně i dominikánském) Řádu.
- Můžete se zastavit u základních charakteristik kapucínského kázání, pokud jste je v přednášce postřehli.
- Lze se také zamyslet nad rozdíly v reakcích na tytéž podněty v jednotlivých větvích františkánského Řádu.
- Proč se Spirituálové domnívali, že se sv. František musí znovu objevit na konci časů v éře Ducha svatého?
- Zanechalo hnutí Spirituálů nějaké viditelné stopy na pozdějším vývoji Řádu?
- Práce posílejte na mailovou adresu: pacifik@kapucini.cz
- Své eseje prosím pošlete nejpozději týden před zkouškou!